

Зовнішня політика та міжнародне становище України у 2015 році очима експертів. Частина 1. Загрози й здатність ним протистояти

Використано результати двох опитувань експертів - у грудні 2014р. та грудні 2015р. за традиційною методикою (застосовується з 1997 р.) серед чотирьох груп осіб, причетних до аналізу, планування, експертизи зовнішньої та безпекової політики України та прийняття політичних рішень (працівники органів державної влади, насамперед, МЗС й державних аналітичних структур, військова еліта, фахівці з неурядових організацій та ВУЗів, журналісти), які представляють основні регіони України – Центр (в основному - Київ), Схід, Захід, Південь. Автор програми дослідження Олександр Потехін. В опитуванні брали участь 57 експертів на початку грудня 2014 року. Для порівняння залучено результати опитування, проведеного на початку грудня 2015, у якому брали участь 71 експерт. Збір та обробка інформації, графіки – Віталія Лебідь.

Надавати експертні оцінки міжнародному становищу України у минулому році – справа нелегка й невдячна (деякі з експертів прямо заявляли про це організаторам опитування). Тому низка причин. Загалом протягом року ситуацію можна охарактеризувати як «стабілізована нестабільність». До честі експертів (тому, мабуть, в нас є підстави їх вважати саме такими) слід відмітити, що позиція «усе пропало» їм, як правило, не властива. Легко визначити як головне досягнення те, що найгірший сценарій не відбувся – вдалося запобігти створенню т.зв. Новоросії. Немоżliвим виявилось й утворення «нової більшості» опортуністів у ВР, яка підтримала б задоволення апетитів Кремля. Тобто рік налаштовує скоріше оцінювати у якості позитива те, чого не відбулося, ніж те, що трапилося. Можна погодитися з професором НУКМА О.Гаранем: «Головний наш успіх минулого року полягає в тому, що Україна вистояла. Ми два роки живемо в умовах агресії з боку Росії, неоголошеної війни, плюс змушені проводити в цей час досить болючі економічні реформи. Тому головне – що ми вистояли, що процес іде. З першого січня 2016 р. запрацювала Зона вільної торгівлі, передбачена Угодою про асоціацію. ... переорієнтація українського експорту йде, і я думаю, що Зона вільної торгівлі з ЄС в перспективі дасть позитивні результати, попри усі нинішні труднощі. Угода про асоціацію була тим, з чого почався Євромайдан. Україна отримала рішення Єврокомісії про надання безвізового режиму, тобто процес вийшов на фінішну пряму. ЄС продемонстрував, що хоче дати нам безвізовий режим. Ще одним підсумком цього року є те, що продовжено санкції проти Росії - це також важливий успіх України»¹. Дійсно, вдалося зберегти санкції проти РФ, які, втім, довели свою нездатність примусити Москву до виконання Мінських угод. Більш того, у деякому сенсі рік виявився змарнованим часом – у 2016 р. Україна увійшла практично з тим самим пакетом загроз, невирішених проблем, з яким розпочала рік 2015.

Незважаючи на окремі, широко відомі успіхи української дипломатії, основну загрозу екзистенційного масштабу для народу та держави – повномасштабної російської агресії - відвести не вдалося (рис.1). Звичайно, надихає те, що третина експертів є «обмеженими» оптимістами у цьому питанні, тобто зберігаються шанси: така агресія не відбудеться. Київ

¹Гарань О. Ми вистояли. Про перемоги та поразки України.- <http://nv.ua/ukr/opinion/haran/mi-vistojali-pro-peremogi-ta-nevdachi-ukrajini-89921.html>

не бомбитимуть. Звичайно, неможна недооцінювати заслугу у цьому міжнародної коаліції по стримуванню подальшого руйнування української держави Москвою (докладно – про це у наступній – 2-ій частині нашої статті «Друзі, вороги, байдужі»). Однак, як вважають експерти (рис.2), загроза остаточної втрати Україною частини території, окупованої Росією, зберігалася протягом 2015 року. Наші «доброзичливці» заговорили про «втому» Заходу від України – якихось активних дій для запобігання перетворенню війни на Сході у «заморожений» конфлікт не спостерігалось. Відбувалося деяке нарощування Україною збройного потенціалу відсічі агресору (рис. 3). Наша країна не отримала з-за кордону допомоги, здатної суттєво підвищити боєздатність ЗС, але експерти зберігають поміркований оптимізм щодо її надання у майбутньому (рис.4). Дещо знизилися очікування втягування нашої країни у конфронтацію міжнародних суб'єктів - це кореспондується з вищезазначеними оцінками загрози поширення російської агресії (рис.1), та сподіваннями на те, що «великої війни» не буде. Експерти, на мій погляд, завищують загрозу поширення на територію України міжнародного тероризму – на додаток до російського (рис.6), але, звичайно, їхнє право - бути «алармістами» у цьому питанні. Водночас надихає досить висока оцінка здатності країни утриматися, не розпастися під впливом внутрішніх чинників, на що розраховувала Москва (рис.7). Так само, як і подальше нівелювання розбіжностей між регіонами у ставленні до офіційного зовнішньополітичного курсу України – на європейську інтеграцію (рис.8).

При цьому практично за рік не зменшилися побоювання переростання внутрішніх протиріч на відкриті конфлікти з застосуванням сили. Провина за це лягає на політикум в цілому – усі гілки влади без виключення. Це негативно вплинуло й на оцінки загрози руйнування суспільних цінностей в Україні (рис.10). Цінностей, без яких в нації немає жодних перспектив вистояти та переламати негативні тренди до занепаду. Загострення боротьби всередині правлячого класу, вибіркоче використання правосуддя, гальмування реформ призвело, як свідчать експерти, до деякого загострення загрози «узурпації влади в Україні певними політичними силами» (рис.11).

Протягом року не відбулося якихось «революційних» змін у розподілі груп еліт, відповідальних за зовнішню політику держави. Можна лише відмітити зростання ваги «вузького неформального кола осіб навколо президента», що важко вважати позитивною тенденцією (рис. 12). Оцінки впливу президента, прем'єр-міністра, Верховної Ради на міжнародне становище України свідчать, що співвідношення в ієрархії цих інститутів за критерієм негатив-позитив у цілому зберігається (рис.13, 14, 15). Президент активно переймався міжнародними справами, відбулося його 32 візити за кордон, досить результативних. Більшість експертів (майже 80%) вважають: внаслідок діяльності президента «умови реалізації інтересів України покращувалися, однак поки що – без відчутного прогресу» або, навіть, «досягнуто реального прогресу у реалізації інтересів України на міжнародній арені». Традиційно дещо нижчі оцінки діяльності прем'єр-міністра, бо його активність не виглядає надто енергійною на тлі президентської. Як завжди, ВР розчаровує експертів.

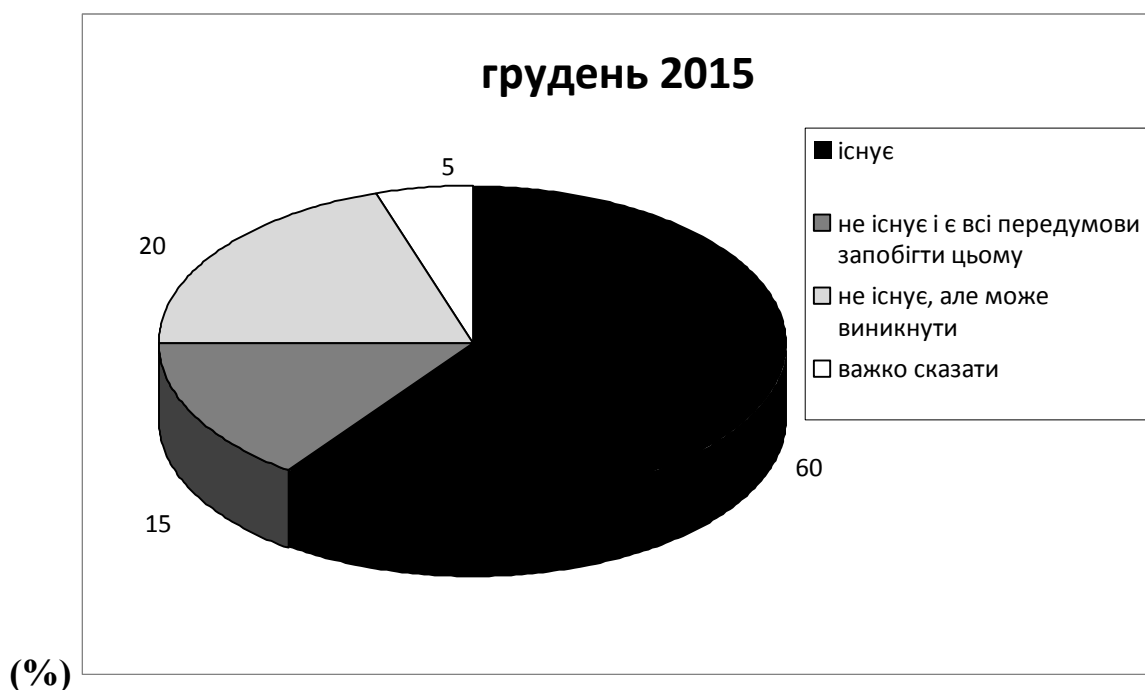
Чи не суперечать такі експертні оцінки моїм закидам про те, що 2015 рік був у якомусь сенсі «втраченим часом»? Думаю, що з точки зору міжнародного становища держави є підстави думати саме так – і про це свідчать оцінки загроз. Чи насправді закладено достатньо міцний фундамент, щоб не відбулася їх реалізація у 2016 р. – час покаже. Головне – діяти за принципом «роби, що треба і нехай буде те, що буде». Й не чекати дива. С.Немиріч правий, коли пише у «Дзеркалі тижня» про «гібридну перемогу» України у 2014-2015 рр., що вона «зі значними елементами поразки і зради. Українське військо, спецслужби, поліція постали з руїн і помітно зміцніли. Але внутрішньої сутності пострадянських інституцій не подолано. Реформ не завершено, а подекуди й не розпочато, радянська пуповина міцно тримає сектор безпеки в минулому. Гучно анонсовані зміни в

країні мають половинчастий характер, блокуються матеріальними інтересами. Зажерливість магнатів, та й шляхти-голоти зашкалює. Бракує чіткого образу майбутнього. Втім, сьогодні це не лише українська, а, скоріше, загальносвітова проблема. Багато загальновизнаних нині успіхів навряд чи витримають перевірку часом, деякі "зради" згодом сприйматимуть як перемоги. Це нормально. Так було і так буде. Ніщо не береться з нікуди, і все нове виростає зі старого, хай як нас переконують у протилежному»².

Наш оптимізм базується на тому, що експерти практично непохитно переконані у позитивному впливі Революції гідності на міжнародне становище України (рис.16). Далі буде.

Олександр Потехін, д.і.н.,
головний науковий співробітник
ДУ "Інститут всесвітньої історії НАН України"

Рис.1 Оцінка загрози поширення російської агресії за межі окупованих районів Донбасу

² Сергій Немирич Євразійська імперіє, бувай! ДТ 22 січня 2016 - <http://gazeta.dt.ua/international/yevraziyska-imperiye-buvay-.html>

Рис.2 Оцінка загрози для України остаточної втрати частини території, окупованої Росією

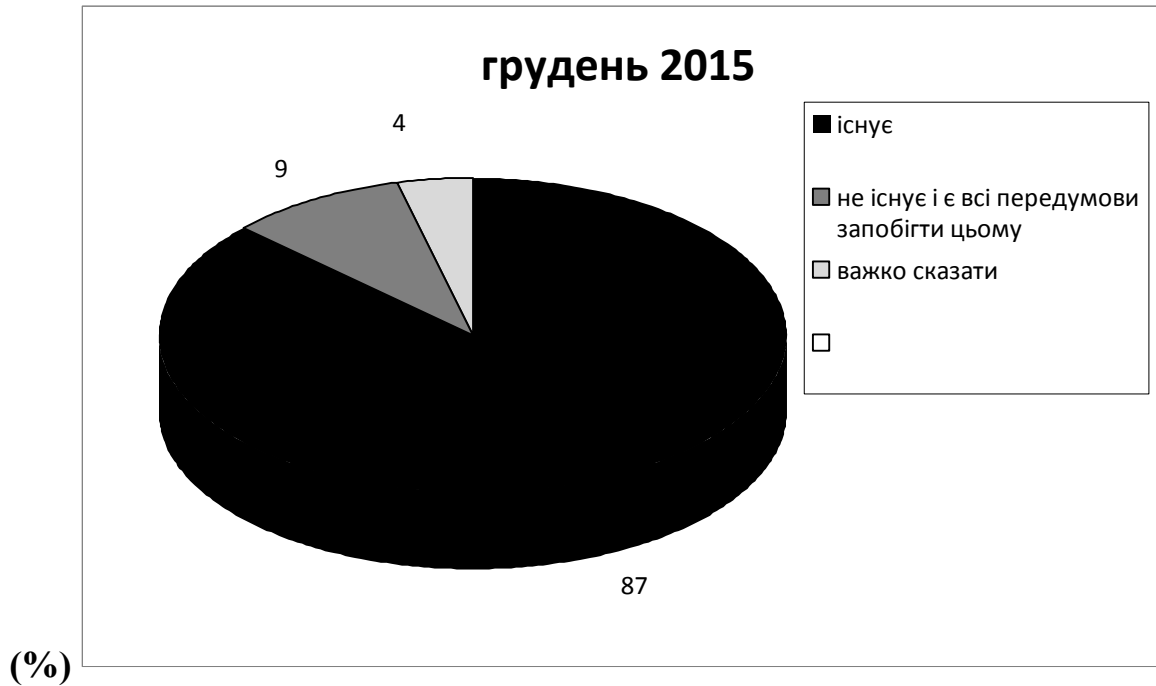

Рис. 3 Оцінка загрози зниження ефективності силових структур до рівня, що не забезпечує захист України від існуючих та потенційних загроз

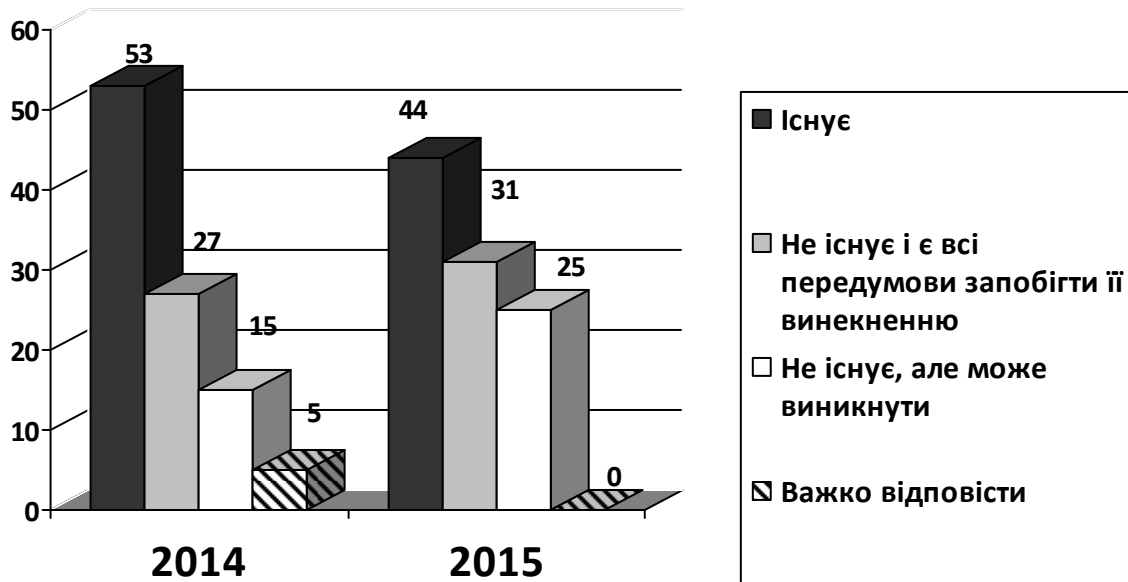

Рис.4 Шанси України на отримання допомоги з-за кордону, здатної суттєво підвищити боєздатність ЗС України

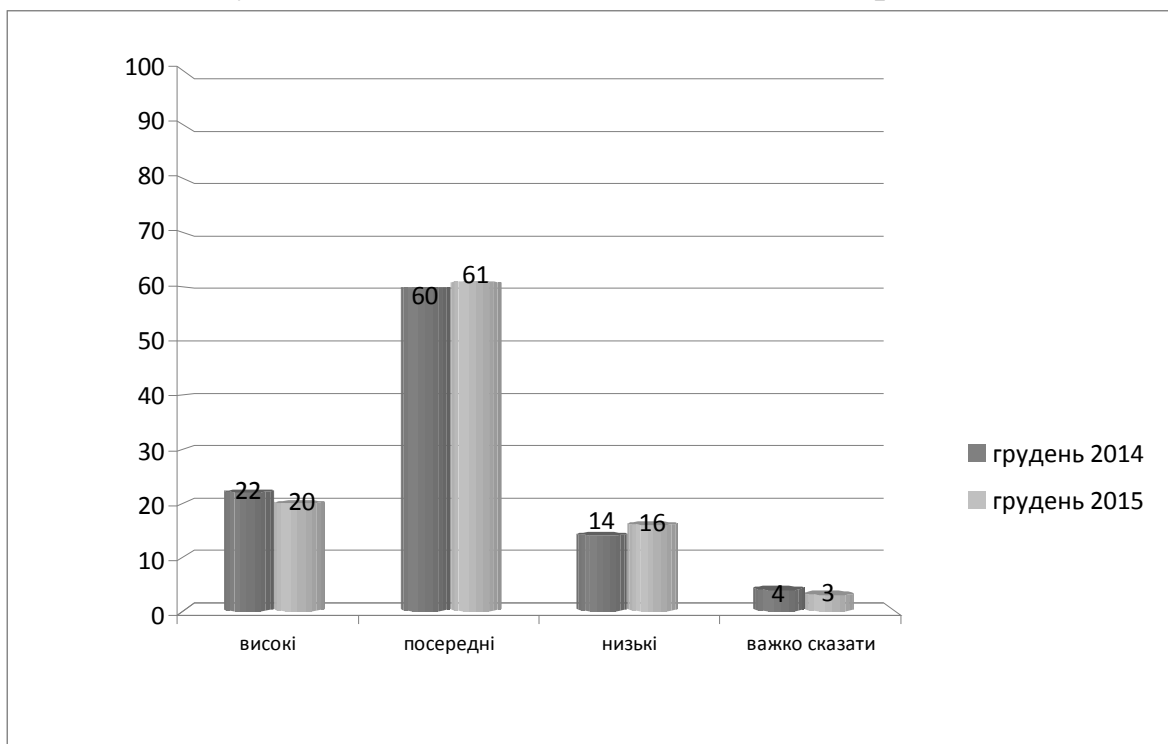

Рис. 5 Оцінка загрози втягування України у конфронтацію міжнародних суб'єктів

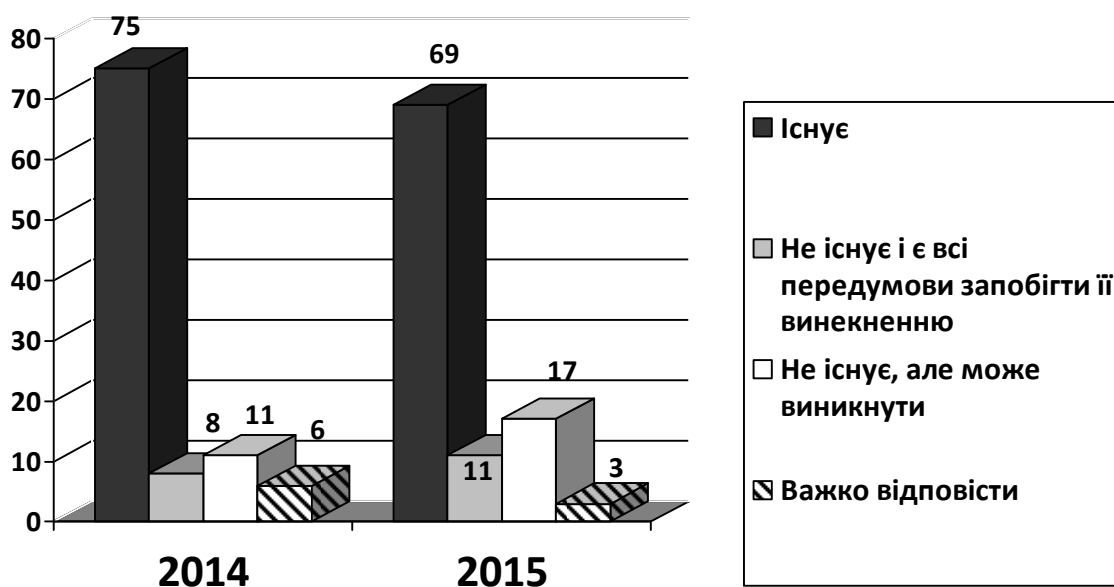

Рис. 6. Оцінка загрози поширення на територію України міжнародного (на додаток до російського) тероризму

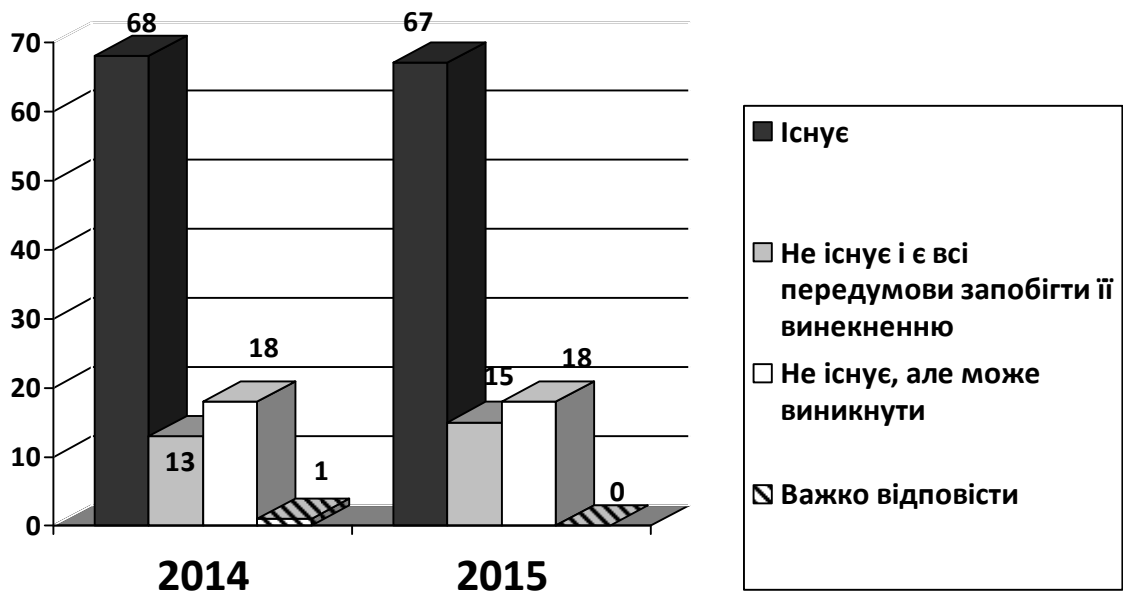

Рис.7 Оцінка загрози для України порушення територіальної цілісності під впливом внутрішніх чинників

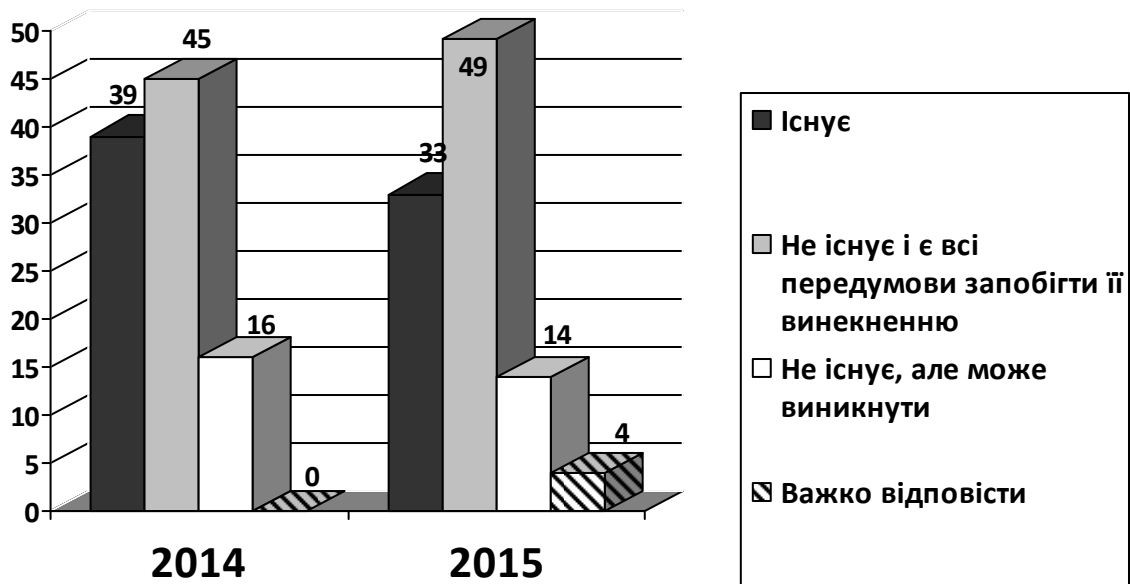

Рис.8 Оцінка відмінності між регіонами у ставленні до зовнішньополітичного курсу України. Вони...

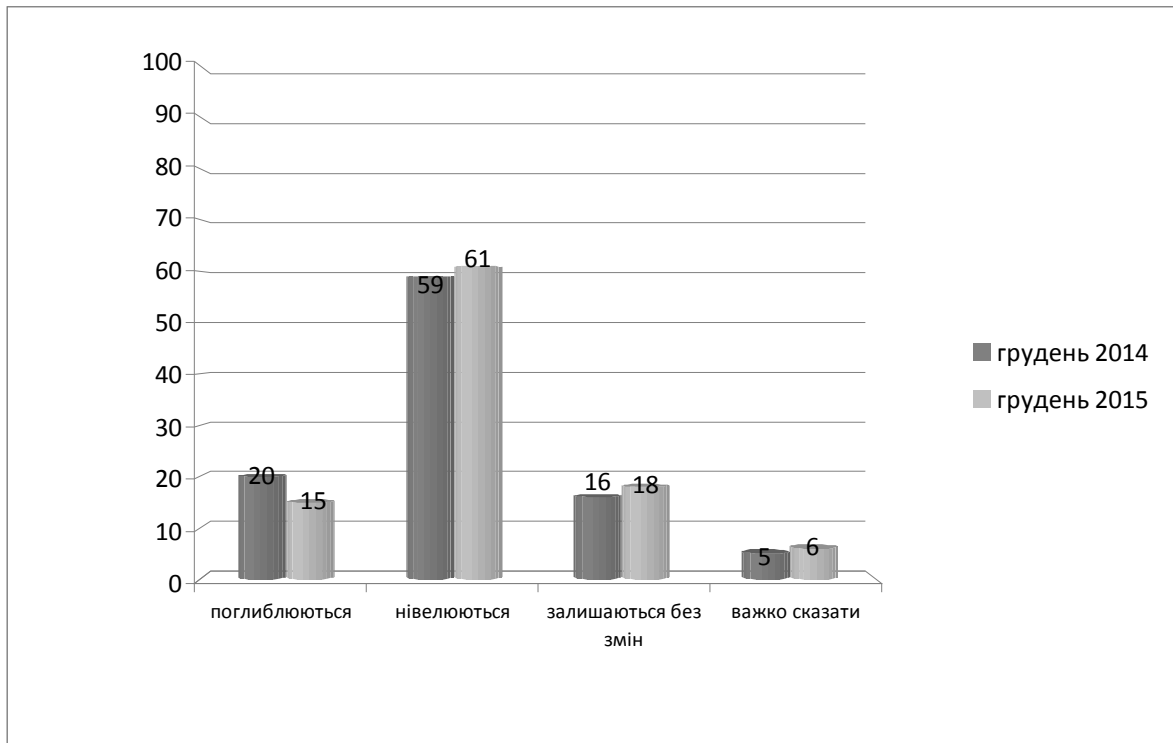

Рис.9 Оцінка загрози переростання внутрішніх протиріч в Україні на відкриті конфлікти із застосуванням сили

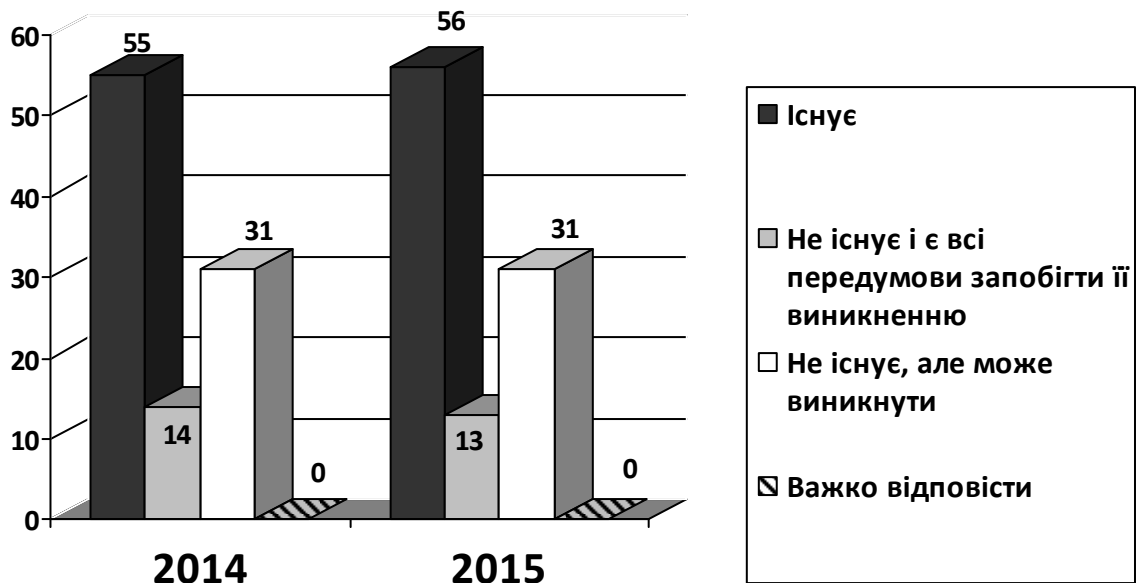

Рис.10 Оцінка загрози руйнування системи суспільних цінностей в Україні

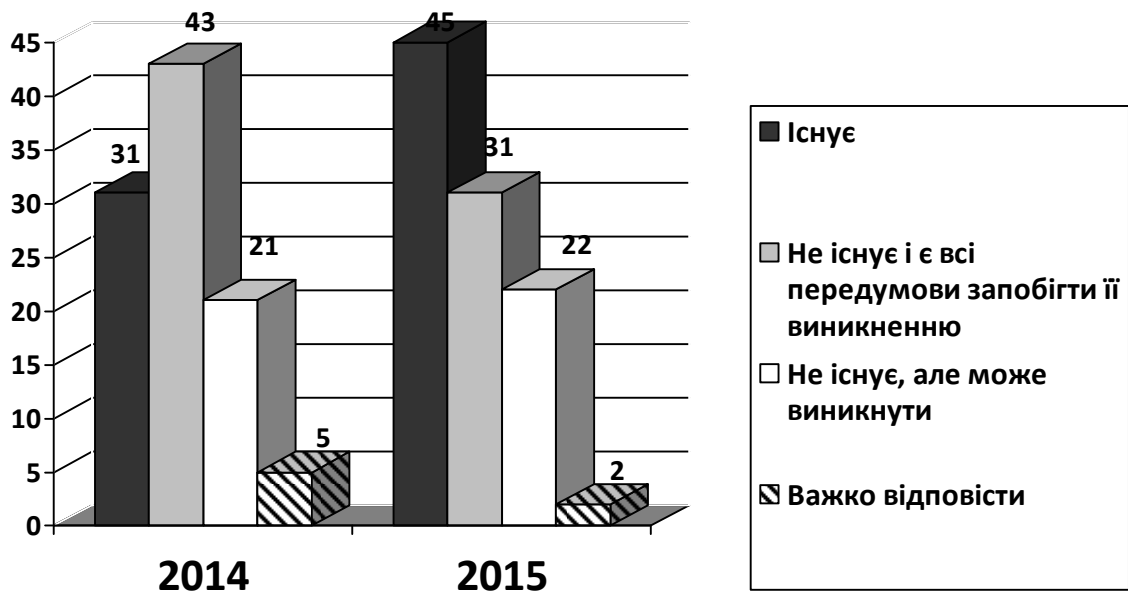

Рис.11 Оцінка загрози узурпації влади в Україні певними політичними силами

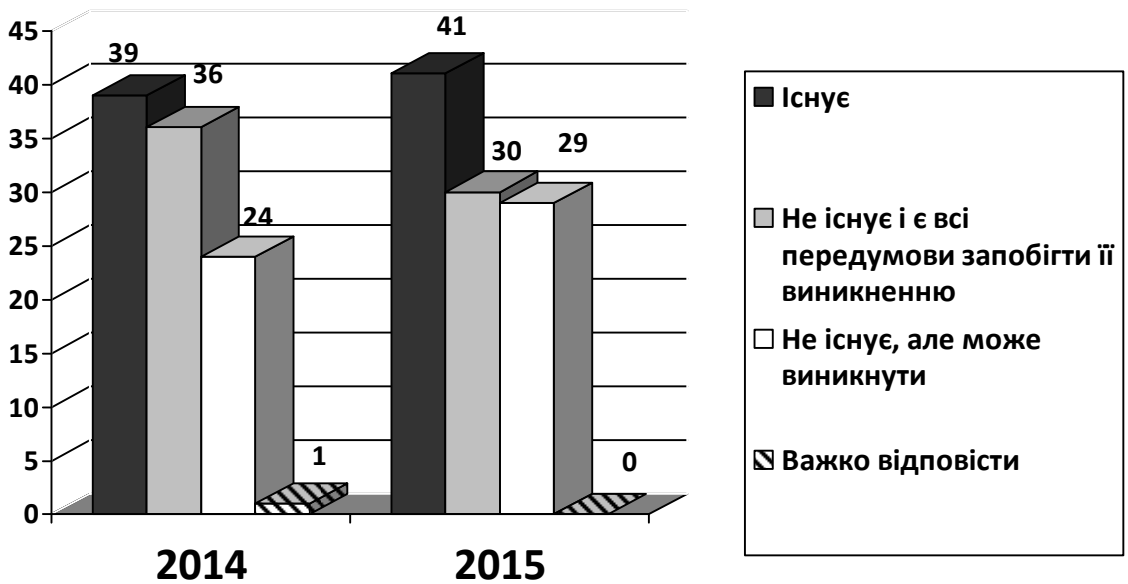

Рис. 12 Інститути та групи еліт всередині України, які мають найбільший вплив на зовнішню політику (сума більше за 100 % тому, що можна було вказати до 3-х груп)

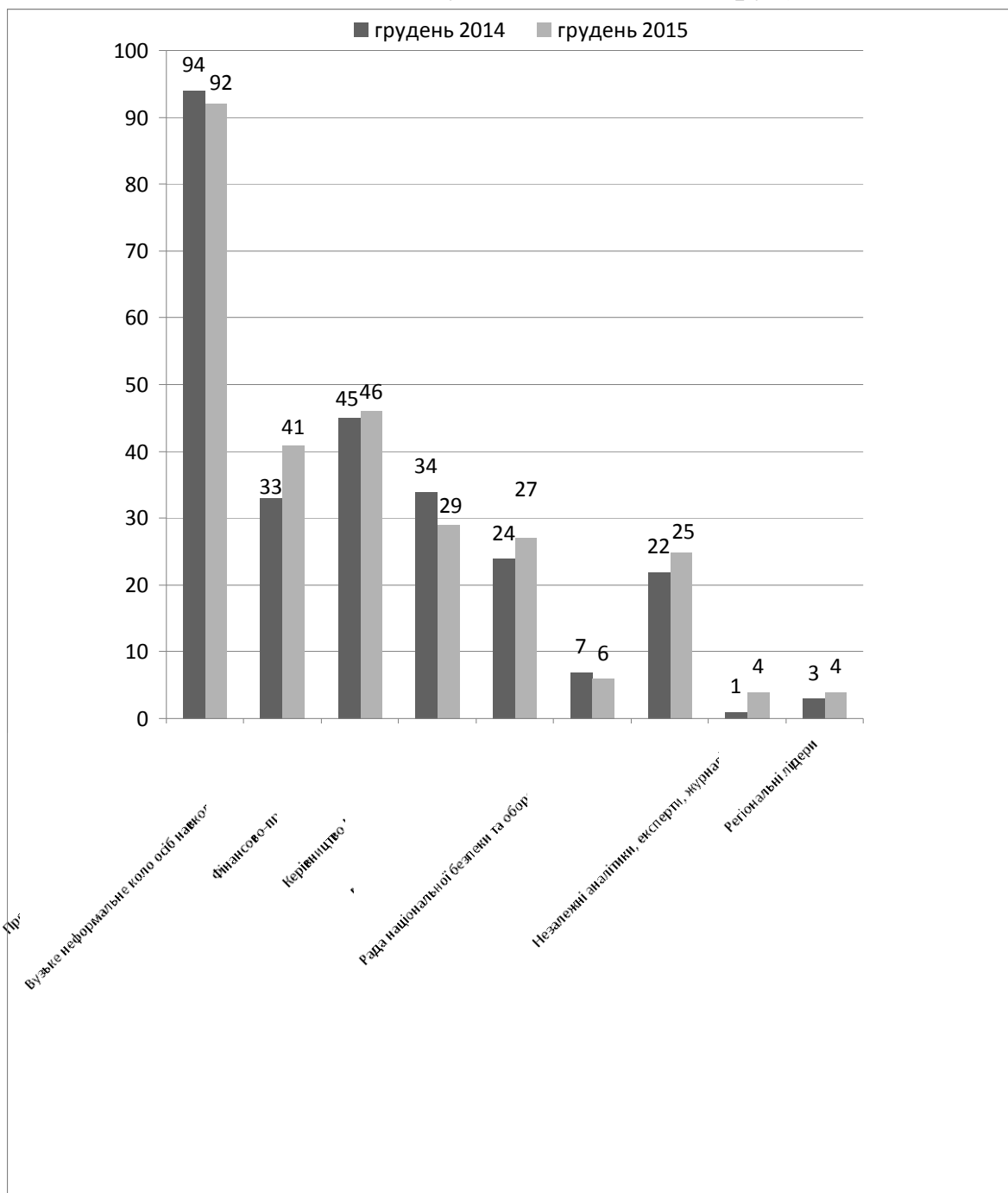

Рис.13 Вплив діяльності президента на міжнародне становище України

Рис. 14 Вплив діяльності прем'єр-міністра на міжнародне становище України

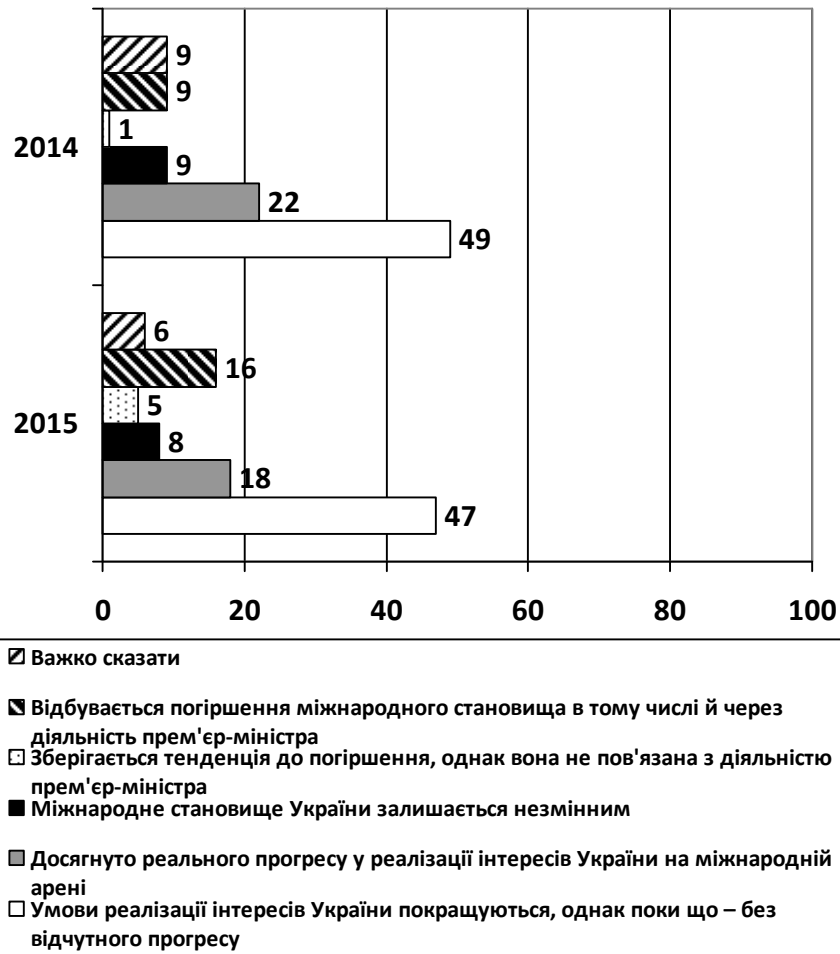

Рис. 15 Вплив діяльності Верховної Ради на міжнародне становище України

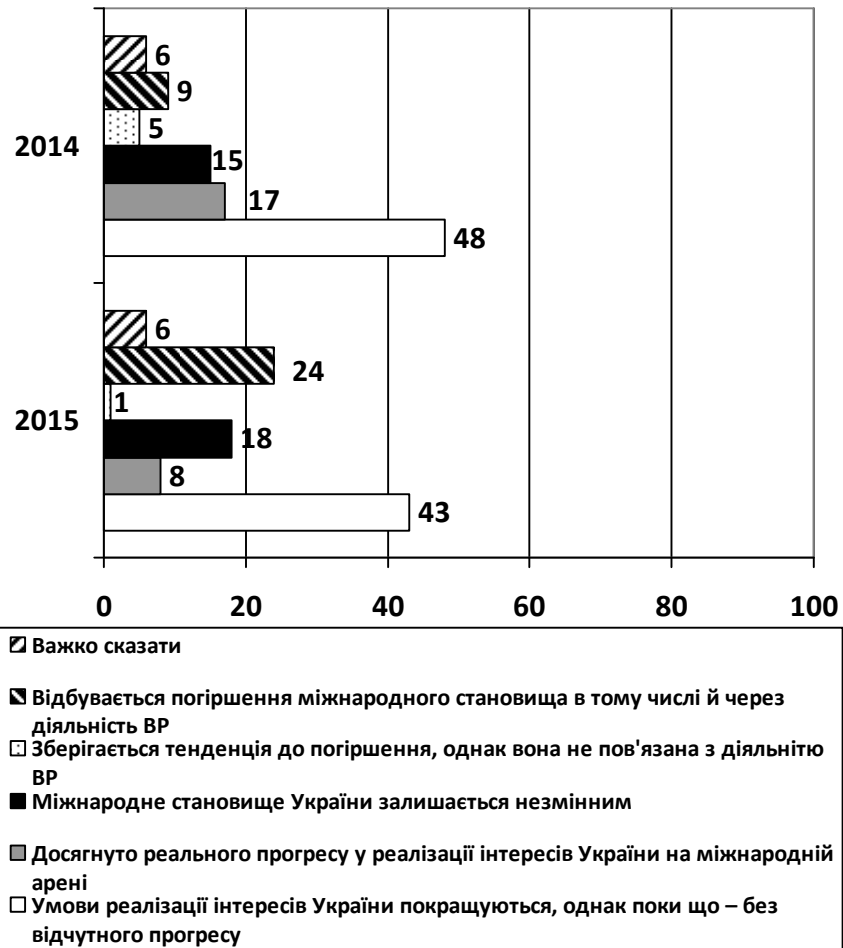

Рис. 16 Яким чином на міжнародне становище України вплинула Революція гідності ? (%) ліва колонка – грудень 2014 р. права – грудень 2015 р.

